

UDK: 343.5/.7(497.5-3 Istra=214.58)
323.15(497.5-3 Istra=214.58)
Prethodno priopćenje
Primljeno: 12. 02. 2010.
Prihvaćeno: 21. 04. 2010.

Mirjana RADETIĆ-PAIĆ

*Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za obrazovanje učitelja i odgojitelja, Pula
mradeticpaic@hotmail.com*

Izloženost romskoga i ostalog stanovništva u Istri viktimizaciji kaznenim djelima

SAŽETAK

Cilj ovog rada jest utvrditi jesu li Romi (N = 200) kao manjinska skupina u Istri u promatranom razdoblju biti izloženiji (više viktimizirani) pojedinim kaznenim djelima u usporedbi s ostalim stanovništvom Istre (N = 200). Polazi se od pretpostavke da će Romi biti izloženiji pojedinim kaznenim djelima u odnosu na ostalo stanovništvo Istre upravo zbog činjenice da su članovi manjinske skupine specifičnoga životnog stila i kulture na području Istre, koji ih značajnije izlažu predrasudama, otporu, marginalizaciji i izolaciji. U obradi podataka, uz izračunavanje marginalnih frekvencija po svim promatranim varijablama, upotrijebljeni su χ^2 test i diskriminacijska analiza. Ovaj rad osvjetljava problem veće izloženosti pojedinim kaznenim djelima Roma kao specifične manjinske skupine u odnosu na ostalo stanovništvo Istre. Stoga je potrebno posvetiti veću pozornost problematici Roma te poticati nadležne na njegovo sustavno rješavanje na međunarodnoj, državnoj i posebice lokalnoj razini, kao i osmisliti mehanizme zaštite posebno vezane uz ljudska prava te suzbijanje diskriminacije i segregacije bilo koje vrste.

KLJUČNE RIJEČI: viktimizacija, manjina, Istra, Romi, stanovništvo Istre, ekstremizam

1. UVOD

Studije kaznenih djela s obilježjima ekstremizma relativno su rijetke i novijeg datuma. U posljednjih petnaestak godina znanstvenici su prikupili dragocjene podatke o naravi ekstremističkoga kriminaliteta te o obilježjima počinitelja i žrtvi takvih kriminalnih djela. Prema tim studijama, žrtve ekstremističkoga kriminaliteta pripadaju skupinama stanovništva koje su diskriminirane s obzirom na različite kriterije kao što su rasa, religija, etničko podrijetlo, seksualna orijentacija, tjelesni hendikep ili spol (Miethe, Stafford i Long, 1987). Navedeno potvrđuju i podaci različitih višegodišnjih istraživanja (Siegel, 1983; Smith i Jarjoura, 1988; Ogawa, 1999), koji su pokazali da su određene skupine, odnosno populacije bile izloženije viktimizaciji nego ostali stanovnici.

Sustavno suzbijanje te vrste kriminaliteta uključuje praćenje broja takvih incidenata, odnosno sustavno prikupljanje informacija o lokacijama na kojima se do-

gađaju takvi incidenti te o počiniteljima i žrtvama. No dosadašnja praksa svodila se na registriranje uglavnom organiziranih ekstremističkih napada, koje zapravo prepoznajemo kao terorizam. Pojedinačne rasističke i druge ekstremističke napade tijela kaznenog progona tretirala su kao i sve ostale činove nasilja, dakle u kontekstu interpersonalnih i situacijskih kriminogenih čimbenika, umjesto u širemu društvenom i povijesnom kontekstu (Husband, 1993). Tako je Bowling (1999) došao do podatka da se, prema nekim procjenama, službeno evidentira tek jedan od dvadeset nasilnih incidenata na rasnoj osnovi.

Ekstremističko nasilje obuhvaća kaznena djela protiv života i tijela, opće sigurnosti ljudi i imovine te različite ostale vrste delikata nasilja čije su žrtve pripadnici određenih, najčešće manjinskih društvenih skupina. Posrijedi je, zapravo, kriminalno nasilje koje je ekstremna ekspresija predrasuda i stereotipâ koji postoje u određenoj društvenoj zajednici. Ti stereotipi mogu biti kreirani na rasnoj, etničkoj ili religijskoj osnovi (Cajner Mraović i Mraović, 2000). Ekstremistički kriminalitet razlikuje se od ostaloga po tome što je glavni cilj počinitelja ekstremističkog delikta da svojim kriminalnim ponašanjem pošalje poruku pripadnicima određenih, najčešće manjinskih skupina u određenoj društvenoj zajednici, susjedstvu, školi ili na radnome mjestu. Ekstremistički su delikti dakle delikti s porukom. Rasna mržnja najčešća je determinanta ekstremističkih delikata, ali poznate su i druge vrste diskriminacija, poput etničke, spolne i vjerske te u novije vrijeme seksualne te diskriminacije osoba s posebnim potrebama.

Navedeno potkrepljuju statistički podaci o počinjenim kaznenim djelima nad manjinama u Sjedinjenim Američkim Državama 1994., u kojima je Ogawa (1999) uočio da su Afroamerikanci češće bili viktimizirani kaznenim djelima s elementima nasilja te da su ozljede od navedenih kaznenih djela u njih bile ozbiljnije.

Saznanja o većoj viktimizaciji pojedinih manjinskih skupina posebno su važna s obzirom na to da iskustvo viktimizacije ekstremističkim nasiljem, a posebno reakcija društva na takvo iskustvo pojedinca, ozbiljno utječu na način na koji pripadnici etničkih, rasnih, vjerskih ili bilo kojih drugih skupina koje su objekt napada misle, osjećaju i djeluju u društvenoj zajednici. Ta pojava utječe na njihov odabir boravišta, radnog mjesta te mjesta provođenja slobodnog vremena i druženja. Pripadnici takvih, najčešće manjinskih skupina boje se nasilja prema vlastitom životu i tijelu te su nezadovoljni zaštitom koju im društvo pruža. Zbog toga se često sami organiziraju, što nerijetko predstavlja začetke novog nasilja (Cajner Mraović i Mraović, 2000).

Takvim se iskustvima manjinskih skupina, koja su veoma važna za ponašanje pripadnika manjinskih skupina u određenoj zajednici, u najširem smislu bavio Bowling (1999) na uzorku od 1174 pripadnika etničkih manjina Velike Britanije,

1988. do 1991. Ispitanici su odgovarali na pitanja o iskustvu rasnog uznemirivanja bilo koje vrste u posljednjih osamnaest mjeseci, a dobiveni podaci pokazali su da je nešto manje od 20% ispitanika različitih etničkih manjina imalo takva iskustva. Zanimljiv je podatak da je i domicilno stanovništvo u sedam do osam posto slučajeva iskazivalo da je bilo izloženo određenim oblicima rasnog uznemirivanja u posljednjih osamnaest mjeseci. Značajno je da je to istraživanje obuhvatilo deset posto odrasle populacije područja North Plaistowa te je zabilježen vrlo velik broj vrijeđajućih ponašanja, prijetnji ili nasilja za koje su žrtve vjerovala da su usmjerene prema njima upravo zbog njihove rase.

U navedenom je istraživanju isti autor (Bowling, 1999) analizirao i strah pripadnika manjinskih zajednica od izloženosti različitim oblicima rasnog uznemirivanja. Rezultati su pokazali da je više od 50% stanovnika azijskog porijekla i oko 30% stanovnika afričkog porijekla bilo »jako« ili »dosta« zabrinuto, dok oko 60% domicilnog stanovništva nije uopće bilo zabrinuto da će postati žrtvama rasnog uznemirivanja. Od ispitanika koji su pripadali etničkim manjinama svega se od 20 do 30% izjasnilo da uopće nije zabrinuto da će biti viktimizirano. Na pitanje o zabrinutosti, odnosno mogućnosti da njihove obitelji budu žrtve rasnog uznemirivanja, u svim promatranim etničkim skupinama zabilježena je velika zabrinutost. Najveću zabrinutost iskazale su žene azijskog porijekla, među kojima svega 10% nije bilo zabrinuto da bi mogle postati žrtvom rasnog uznemirivanja.

U Republici Hrvatskoj, pa tako i na području Istre, iskustva viktimizacije i suzbijanje ekstremističkog nasilja nad manjinskom skupinom Roma nisu bili predmetom znanstvenih istraživanja. Pritom se povezujući dobivene rezultate na populaciji Roma s rezultatima navedenih stranih istraživanja može postaviti pitanje njihove relevantnosti u odnosu na aktualno istraživanje. No pojedina istraživanja navode da se u različitim zemljama upravo najteža diskriminacija provodi najprije nad Romima, a odmah zatim nad tamnopusnim afričkim doseljenicima. Legović (2009) je u svom radu citirao Jo Goodey, voditeljicu Odjela »sloboda i pravедnost« Europske agencije za temeljna prava, koja je istaknula da je među Romima, koji uglavnom žive u novim članicama Unije, gotovo svaki drugi Rom prijavio slučaj diskriminacije, dok je četiri od deset Afrikanaca izjavilo da je izloženo visokom stupnju diskriminacije. Temeljem navedenoga može se zaključiti o vrlo sličnom položaju određenih manjinskih skupina unutar pojedinih država.

Općenito se može pretpostaviti da su Romi kao manjinska skupina na području Istre nezadovoljni zaštitom koju im društvo pruža, odnosno da su, upravo zato što su specifična manjinska skupina, češće žrtve pojedinih kaznenih djela. Naime stanovništvo svake lokalne zajednice ima potrebu i pravo za sigurnošću i zaštitom te će ako se ne osjeća zaštićenim i sigurnim izostati njihov angažman u suradnji s

različitim institucijama, prije svega policijom. Upravo je taj problem naglašen u pripadnika manjinske skupine Roma, što je nerijetko jedan od bitnih razloga njihova nesudjelovanja u inicijativama zajednice.

Romi kao pripadnici manjinskih skupina u Republici Hrvatskoj, pa tako i na području Istre, nedovoljno sudjeluju u inicijativama zajednice koje su za njihovu dobrobit. Ostalo stanovništvo gotovo da i ne razumije njihov životni stil i kulturu, što dovodi do predrasuda, otpora, marginalizacije i izolacije. Specifičan način života te manjinske skupine za razliku od ostalih (izostanak konvencionalne institucijske izobrazbe, po većem broju članova obitelji se znatno razlikuju od prosječnoga kućanstva u Hrvatskoj, visoka stopa fertiliteta, specifični običaji koji su se u gotovo identičnome izvornom obliku očuvali do danas, više stope nezaposlenosti od ostalih manjina, ostalo stanovništvo doživljava ih kao iznimno prepoznatljivu etničku i kulturnu cjelinu, nizak stupanj prihvaćanja elemenata njihove kulture od ostalog stanovništva, odnosno velika socijalna distanca i štošta drugo) još više dolazi do izražaja u relativno homogenom društvu kao što je hrvatsko te su stoga značajnije izražene.

I Vijeće Europe i Europska unija (Zidarić, 1994) ocijenili su položaj romske zajednice težim od položaja drugih manjinskih zajednica u Europi te u većoj mjeri od 1993. posvećuju osobitu pozornost problematici Roma potičući zemlje članice i druge zemlje u regiji na sustavno rješavanje problema Roma kako bi se zatečeni jaz što brže prebrodio, a uvjeti života Roma poboljšali. Pritom u svojim rezolucijama i preporukama apeliraju na multidisciplinarni i sustavni pristup u rješavanju problema na svim područjima, a posebice se zalažu za ostvarivanje prava djece, omogućivanje stjecanja obrazovanja, osiguravanje zdravstvene i socijalne zaštite te primjerenog stanovanja i iskorjenjivanje diskriminacije i segregacije po bilo kojoj osnovi (rasnoj, nacionalnoj, vjerskoj, spolnoj...). Osobita pozornost pridaje se položaju Roma u zemljama tranzicije jer gospodarske i socijalne teškoće s kojima su te zemlje suočene dodatno otežavaju njihov položaj. Zato se i mnoge lokalne i međunarodne organizacije uključuju u zaštitu njihovih prava, primjerice OESS (Merino, 1998), Europski centar za prava Roma – EERC (Petrova, 1998), UNICEF (McDermott, 1998) itd.

Stoga se javlja potreba za smanjenjem i uklanjanjem navedenih teškoća, upoznavanjem ostalog stanovništva s romskom kulturom i stvaranjem ozračja tolerancije kako bi se ispunili uvjeti za integraciju Roma u hrvatsko društvo.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA I HIPOTEZA

Cilj ovog rada jest utvrditi jesu li Romi kao manjinska skupina u Istri u promatranom razdoblju biti izloženiji (više viktimizirani) pojedinim kaznenim djelima u usporedbi s ostalim stanovništvom Istre. Naime pošlo se od pretpostavke da će Romi biti izloženiji pojedinim kaznenim djelima u odnosu na ostalo stanovništvo Istre upravo zbog činjenice da su članovi manjinske skupine vrlo specifičnoga životnog stila i kulture na području Istre, koji ih značajnije izlažu predrasudama, otporu, marginalizaciji i izolaciji.

S obzirom na to da na području Istarske županije ne raspolažemo rezultatima komparativnih istraživanja tog problema, hipoteza je postavljena kao nul-hipoteza H_0 , koja glasi: ne postoje razlike u izloženosti (viktimizaciji) pojedinim kaznenim djelima Roma u usporedbi s ostalim istarskim stanovništvom.

3. METODE RADA

3.1. Uzorak ispitanika

Odabran je prigodni uzorak ispitanika. Uzorak pripadnika manjinske skupine Roma ($N = 200$) biran je iz evidencija centara za socijalnu skrb Istarske županije (Centri za socijalnu skrb Pula, Buje, Rovinj, Poreč, Pazin i Labin) jer se procijenilo da ti centri još uvijek imaju najpotpunije podatke o pripadnicima promatrane nacionalne manjine te se pošlo od pretpostavke da se veliki broj njenih pripadnika koristi pravima iz socijalne skrbi, na što upućuju recentna istraživanja. Naime Šućurovo (2005) istraživanje potvrđuje činjenicu da je socijalna pomoć Romima najčešći izvor prihoda, odnosno da je u gotovo tri četvrtine kućanstava socijalna pomoć prvi ili drugi izvor prihoda. Tako su u 2003. u evidencijama Centra za socijalnu skrb Pula (koji je mjesno nadležan i za općinu Vodnjan) Romi činili trećinu korisnika svih materijalnih davanja, odnosno čak je 53 obitelji dobivalo pomoć za uzdržavanje, dok su različite mjere obiteljsko-pravne zaštite izrečene u 30 slučajeva.

Skupina ispitanika ostalog stanovništva Istarske županije ($N = 200$) izjednačena je po spolu, dobi i obrazovanju sa skupinom Roma, a većim je dijelom također birana iz evidencija navedenih centara jer je, pored spomenutih obilježja, toj skupini vrlo slična i po socioekonomskim prilikama (dakle obuhvaćena je nekom vrstom materijalne zaštite), a manjim dijelom birana je i iz evidencije Zavoda za zapošljavanje. Dakle rezultati neće biti poopćeni na cjelokupnu populaciju Roma, odnosno ostalog stanovništva Istre, ali svejedno su dragocjen uvid u način života i izloženost romskoga i ostalog stanovništva Istre pojedinim oblicima nasilja.

Valja istaknuti da je točan broj Roma koji žive na području Istre i njihov teritorijalni raspored teško utvrditi, pa su rezultati službenog popisa stanovništva tek naznaka stvarnog stanja. Pojedini autori (Akrap, Gelo i Grizelj, 1998; Zoon, 2002) ističu podatak da Romi u Republici Hrvatskoj čine 0,14% ukupne populacije. Naime prema popisu stanovništva iz 1991., u Istarskoj županiji bilo je 637 Roma, što je iznosilo nešto manje od 10% u odnosu na ukupni broj Roma u Republici Hrvatskoj iste godine, dok je prema popisu stanovništva iz 2001., na području Istarske županije bilo 600 Roma. Prema istom popisu stanovništva, većina se Roma nalazi na jugu Istre, i to u gradovima Puli i Vodnjanu. U Puli je evidentiran 301 pripadnik romske manjine, a u Vodnjanu ih je zabilježeno 195 (Vlada Republike Hrvatske, 2003).

3.2. Pregled varijabli i obrada podataka

Anketni upitnik izrađen je u suradnji s Radnom skupinom za planiranje, provođenje i praćenje Strategije djelovanja Policija u zajednici, Radnom skupinom za planiranje, provođenje i praćenje projekta Organizacija komunalne prevencije i misijom OESS-a u Hrvatskoj. Za potrebe ovog rada upotrijebljen je skup od jedanaest varijabli koji se odnosi na pitanje »Da li Vam se u posljednjih dvanaest mjeseci dogodilo...«, a koji čine sljedeće varijable:

- da Vam je ukraden osobni automobil
- da Vam je ukraden auto-radio ili nešto drugo iz auta ili neki dio auta
- da Vam je auto oštećen ili demoliran
- da Vam je ukraden bicikl
- da Vam je netko nasilno ili uz prijetnju nasiljem nešto oteo ili pokušao oteti
- da ste bili žrtvom džepne krađe
- da ste doživjeli provalu ili pokušaj provale u Vaš stan/kuću
- da se bili prevareni tj. da Vas je netko namjerno »prešao« i time Vam nanio financijsku štetu
- da ste bili ozlijeđeni u prometnoj nezgodi
- da ste bili fizički napadnuti ili Vam je netko prijetio s namjerom fizičkog napada
- da ste bili ugroženi seksualnim napadom.

U obradi podataka, uz izračunavanje marginalnih frekvencija po svim promatranim varijablama, upotrijebljeni su χ^2 test i diskriminacijska analiza kao multivarijatna metoda obrade podataka, koja je sastavni dio programa SPSS for Windows.

3.3. Način provođenja istraživanja

Istraživanje je provedeno 2004. i 2005. tako da je u suradnji s Udrugom Roma Istarske županije i Centrima za socijalnu skrb Pula, Buje, Rovinj, Poreč, Pazin i Labin svaki ispitanik pripadnik manjinske skupine Roma, odnosno ostalog stanovništva Istre koji je ušao u uzorak, ispunio upitnik. Pojednim ispitanicima bila je potrebna pomoć stručnih djelatnika zbog nedovoljne pismenosti, odnosno nerazumijevanja pojedinih pojmova. Svi upitnici u ovome istraživanju anonimni su i upotrijebljeni isključivo za potrebe znanstvenog istraživanja.

4. REZULTATI I RASPRAVA

4.1. Razlike u izloženosti (viktimizaciji) pojedinim kaznenim djelima Roma i ostalog stanovništva Istre na temelju rezultata dobivenih χ^2 testom

Uvidom u deskriptivne pokazatelje (tablica 1) dolazi se do podataka da više od 90% ispitanika obaju uzoraka (N = 400) uglavnom odgovara negativno na postavljeno pitanje jesu li bili žrtve nekog kaznenog djela. Razlike između skupina evidentnije su u odgovorima na pitanje je li se ispitaniku u posljednjih dvanaest mjeseci dogodilo »da Vam je netko nasilno ili uz prijetnju nasiljem nešto oteo ili pokušao oteti«; »da ste bili prevareni tj. da Vas je netko namjerno 'prešao' i time Vam nanio financijsku štetu«; »da ste bili fizički napadnuti ili Vam je netko prijetio s namjerom fizičkog napada« i »da ste bili žrtvom džepne krađe« na području stanovanja, odnosno u istom gradu, u kojima Romi nešto češće pozitivno odgovaraju.

Naime Romi iznose da im je netko četiri puta češće, za razliku od ostalog stanovništva Istre, nasilno ili uz prijetnju nasiljem nešto oteo ili pokušao oteti, a kada je posrijedi fizički napad ili prijetnja s namjerom fizičkog napada, Romi gotovo dvostruko više od ostalog stanovništva Istre procjenjuju da su bili žrtve navedenih radnji. Romi su nešto češće bili prevareni, odnosno netko ih je namjerno »prešao« i time im nanio financijsku štetu, kao i žrtve džepne krađe, ali svega do 4,5% više od ostalog stanovništva Istre.

Usporedimo li ovdje dobivene podatke s podacima istraživanja koje se bavi vrlo sličnom problematikom, vidimo da se oni u mnogočemu podudaraju, posebice kada je riječ o viktimizaciji pojedinom vrstom kaznenih djela (fizičkim napadima, prijetnjama i krađom), iako je prevalencija viktimiziranosti u aktualnom istraživanju niža u odnosu na inozemno istraživanje. Naime Bowling (1999) u već spomenutom istraživanju utvrdio je da su najučestaliji oblici rasnog uznemirivanja bili vrijeđanje i verbalno zlostavljanje (42%), uništavanje imovine (16%), fizički napadi (10%) i krađe (7%).

Tablica 1: Marginalne frekvencije varijabli kojima je opisano stanje sigurnosti u Istarskoj županiji na području stanovanja ispitanika (»Da li Vam se u posljednjih dvanaest mjeseci dogodilo...«)

Table 1: Marginal frequencies of variables which describe safety situation in Istria County in the areas of respondents' habitation ("Has in the last twelve months happened to you...")

		Apsolutne i relativne frekvencije							
		Svega		Romi		Ostalo stanovništvo			
Varijabla	Kategorija	N	%	N	%	N	%	χ^2	df
<i>Da li Vam se u posljednjih dvanaest mjeseci dogodilo:</i>	<i>ne</i>	397	99,25	198	99	199	99,5	3,003 p<,05	2
	<i>da, na području stanovanja</i>	2	0,5	2	1	0	0		
	<i>da, u istom gradu/mjestu</i>	1	0,25	0	0	1	0,5		
<i>da Vam je ukraden osobni automobil</i>	<i>ne</i>	368	92	189	94,5	179	89,5	4,181 p<,05	3
	<i>da, na području stanovanja</i>	22	5,5	7	3,5	15	7,5		
	<i>da, u istom gradu/mjestu</i>	6	1,5	3	1,5	3	1,5		
	<i>da, u drugom gradu/mjestu</i>	4	1	1	0,5	3	1,5		
<i>da Vam je ukraden auto-radio ili nešto drugo iz auta ili neki dio auta</i>	<i>ne</i>	361	90,25	185	92,5	176	88	4,202 p<,05	3
	<i>da, na području stanovanja</i>	22	5,5	9	4,5	13	6,5		
	<i>da, u istom gradu/mjestu</i>	16	4	5	2,5	11	5,5		
	<i>da, u drugom gradu/mjestu</i>	1	0,25	1	0,5	0	0		

Apsolutne i relativne frekvencije									
Varijabla	Kategorija	Svega		Romi		Ostalo stanovništvo		χ^2	df
		N	%	N	%	N	%		
da Vam je ukraden bicikl	<i>ne</i>	385	96,25	191	95,5	194	97	2,716 p<,05	3
	<i>da, na području stanovanja</i>	13	3,25	8	4	5	2,5		
	<i>da, u istom gradu/mjestu</i>	1	0,25	1	0,5	0	0		
	<i>da, u drugom gradu/mjestu</i>	1	0,25	0	0	1	0,5		
da Vam je netko nasilno ili uz prijetnju nasiljem nešto oteo ili pokušao oteti	<i>ne</i>	380	95	184	92	196	98	8,950 p<,05	2
	<i>da, na području stanovanja</i>	14	3,5	10	5	4	2		
	<i>da, u istom gradu/mjestu</i>	6	1,5	6	3	0	0		
da ste bili žrtvom džepne krađe	<i>ne</i>	388	97	190	95	198	99	5,965 p<,05	3
	<i>da, na području stanovanja</i>	5	1,25	4	2	1	0,5		
	<i>da, u istom gradu/mjestu</i>	4	1	3	1,5	1	0,5		
	<i>da, u drugom gradu/mjestu</i>	3	0,75	3	1,5	0	0		
da ste doživjeli provalu ili pokušaj provale u Vaš stan/kuću	<i>ne</i>	380	95	192	96	188	94	0,842 p<,05	1
	<i>da, na području stanovanja</i>	20	5	8	4	12	6		
da ste bili prevareni, tj. da Vas je netko namjerno »prešao« i time Vam nanio financijsku štetu	<i>ne</i>	361	90,25	176	88	185	92,5	5,431 p<,05	3
	<i>da, na području stanovanja</i>	25	6,25	13	6,5	12	6		
	<i>da, u istom gradu/mjestu</i>	8	2	7	3,5	1	0,5		
	<i>da, u drugom gradu/mjestu</i>	6	1,5	4	2	2	1		

		Apsolutne i relativne frekvencije							
		Svega		Romi		Ostalo stanovništvo			
Varijabla	Kategorija	N	%	N	%	N	%	χ^2	df
da ste bili ozlijeđeni u prometnoj nezgodi	<i>ne</i>	383	95,75	188	94	195	97,5	3,928 p<,05	3
	<i>da, na području stanovanja</i>	10	2,5	7	3,5	3	1,5		
	<i>da, u istom gradu/mjestu</i>	2	0,5	2	1	0	0		
	<i>da, u drugom gradu/mjestu</i>	5	1,25	3	1,5	2	1		
da ste bili fizički napadnuti ili Vam je netko prijetio s namjerom fizičkog napada	<i>ne</i>	353	88,25	170	85	183	91,5	11,779 p<,01	3
	<i>da, na području stanovanja</i>	23	5,75	10	5	13	6,5		
	<i>da, u istom gradu/mjestu</i>	22	5,5	18	9	4	2		
	<i>da, u drugom gradu/mjestu</i>	2	0,5	2	1	0	0		
da ste bili ugroženi seksualnim napadom	<i>ne</i>	394	98,5	198	99	196	98	2,010 p<,05	2
	<i>da, na području stanovanja</i>	4	1	2	1	2	1		
	<i>da, u istom gradu/mjestu</i>	2	0,5	0	0	2	1		

Također je bio evidentiran i velik broj »manje ozbiljnih« incidenta na rasnoj osnovi kao što su učestalo kucanje na vrata, gađanje jajima, uništavanje imovine, verbalno zlostavljanje, prijetnje i zastrašivanje. Iako navedeni incidenti na rasnoj osnovi, gledajući pojedinačno, nisu toliko ozbiljni Bowling (1999) je zaključio da je problem u tome što su etničke manjine istovremeno bile izložene većem broju takvih incidenta te su oni u žrtava imali kumulativni karakter.

Općenito se zaključuje da na deskriptivnoj razini razlike između promatranih skupina postoje, na način da su Romi nešto češće bili viktimizirani većinom kaznenih djela, osim provale ili pokušaja provale u stan/kuću i ugroženosti seksualnim napadom, kojima je nešto češće bilo izloženo ostalo stanovništvo Istre. No kada je

riječ o romskoj populaciji, te razlike u odnosu na ostalo stanovništvo Istre iznose najviše do 6%, iz čega se može zaključiti da Romi nisu značajnije od ostalog stanovništva Istre izloženi viktimizaciji. Pritom je u interpretaciji rezultata potrebno biti svjestan činjenice da ovom prilikom nije istraživano tko je nad manjinskom skupinom Roma počinio navedena kaznena djela (ostalo stanovništvo, pripadnici njihove zajednice ili netko drugi) i sukladno tome imaju li ta kaznena djela uopće obilježja ekstremizma, odnosno jesu li počinjena nad Romima upravo zbog činjenice da su specifičnija manjinska skupina od ostalih u Istri.

Izračunati χ^2 (tablica 1) na varijablama »da Vam je netko nasilno ili uz prijetnju nasiljem nešto oteo ili pokušao oteti« i »da ste bili fizički napadnuti ili Vam je netko prijetio s namjerom fizičkog napada« veći je od granične vrijednosti na odgovarajućim stupnjevima slobode, što znači da se ti pokazatelji mogu smatrati značajnima, a ne slučajnima.

4.2. Diskriminativna analiza izloženosti (viktimizaciji) pojedinim kaznenim djelima Roma i ostalog stanovništva Istre

Iako su rezultati χ^2 testa pokazali da postoje statistički značajne razlike po varijablama »da Vam je netko nasilno ili uz prijetnju nasiljem nešto oteo ili pokušao oteti« i »da ste bili fizički napadnuti ili Vam je netko prijetio s namjerom fizičkog napada« u izloženosti (viktimizaciji) pojedinim kaznenim djelima između promatrane skupine Roma i ostalog stanovništva Istre, te su razlike ispitane i temeljem diskriminacijske analize kako bi se utvrdila latentna razina razlikovanja ispitanika, odnosno postoje li i, ako postoje, kakve su razlike između promatranih skupina.

Diskriminacijska analiza u okviru ovog istraživanja učinjena je na skupu varijabli kojima se opisuje izloženost ispitanikâ pojedinim kaznenim djelima. S obzirom na to da je posrijedi diskriminacijska analiza dviju skupina ispitanika, Roma i ostalog stanovništva, dobivena je jedna diskriminacijska funkcija, koja je, kako proizlazi iz tablice 2, statistički značajna na razini $p = 0,01$ i diskriminira promatrane skupine ispitanika. Kanonička korelacija koju iščitavamo iz te tablice pokazuje relativno nisku diskriminacijsku moć te funkcije u praktičnom smislu, što znači da na razlike u izloženosti pojedinim kaznenim djelima između skupina utječu i neki drugi čimbenici koji nisu obuhvaćeni promatranim skupom varijabli.

Analizom diskriminacijskih koeficijenata dobivene funkcije, korelacija s diskriminacijskom funkcijom (tablica 3) i položaja centroida promatranih skupina (tablica 4) dolazimo do podataka da je skupina Roma, za razliku od ostalog stanovništva, češće bila izložena nasilnom ponašanju u obliku da im je netko nasilno ili uz prijetnju nasiljem nešto oteo ili pokušao oteti, da su češće bili žrtvom džepne krađe i fizički napadnuti ili im je netko prijetio s namjerom fizičkog napada.

Tablica 2: Analiza varijance i svojstvena vrijednost za diskriminacijsku funkciju

Table 2: Analysis of variance and eigenvalue for discriminant function

Diskriminacijska funkcija	% varijance	Kumulativna varijanca u %	Kanonička korelacija	Wilksova lambda Λ	χ^2	df	p
1	100	100	,252	,936	25,777	11	,007

Tablica 3: Standardizirani kanonički diskriminacijski koeficijenti funkcije (C) i struktura matrice (S)

Table 3: Standardized canonical discriminant function coefficients (C) and matrix structure (S)

»Da li Vam se u posljednjih dvanaest mjeseci dogodilo da Vam je...«	C	S
ukraden osobni automobil	,070	,000
ukraden auto-radio ili nešto drugo iz auta ili neki dio auta	-,298	-,308
auto oštećen ili demoliran	-,314	-,268
ukraden bicikl	-,091	,076
nasilno ili uz prijetnju nasiljem nešto oteto ili se pokušalo oteti	,435	,580
bili žrtvom džepne krađe	,375	,452
doživjeli provalu ili pokušaj provale u Vaš stan/kuću	-,151	-,176
prevareni tj. netko namjerno »prešao« i time nanio financijsku štetu	,266	,362
bili ozlijeđeni u prometnoj nezgodi	,145	,271
bili fizički napadnuti ili netko prijetio s namjerom fizičkog napada	,341	,559
bili ugroženi seksualnim napadom	-,253	-,223

Tablica 4: Funkcije na skupnim centroidima

Table 4: Functions at group centroids

	Funkcija
Romi	,260
ostalo stanovništvo	-,260

Uzimajući u obzir ovdje dobivene podatke kada je riječ o broju i vrsti kaznenih djela na štetu manjinskih skupina i podatke nekih prijašnjih istraživanja, primjerice FBI-a iz 1993. (Jacobs i Potter, 1998), nailazimo na određene podudarnosti. Naime FBI je u svome prvom službenom izvještaju o statističkim podacima iz 1993. (Jacobs i Potter, 1998) objavio podatke vezane uz kaznena djela motivirana mržnjom za 1991. godinu iako ukupno gledajući nije bilo puno prijavljenih delikata motiviranih mržnjom. To je slučaj i u aktualnom istraživanju (tablica 1), naime podaci su pokazali da je najčešći incident motiviran mržnjom bilo zastrašivanje, koje je činilo trećinu kaznenih djela motiviranih mržnjom. U 27,4% slučajeva kaznenih djela motiviranih mržnjom posrijedi su bili delikti protiv imovine. Najčešće evidentirana predrasuda bila je na rasnoj osnovi. Izvještaj za 1992. pokazao je rezultate relativno slične onima iz prethodne godine, ali su mediji navedeno interpretirali kao potvrdu da u naciji postoji »epidemija« mržnjom motiviranih delikata, dok je *National Law Journal* obilježio devedesete godine prošloga stoljeća kao dekadu mržnjom motiviranih delikata. To upućuje da je potreban oprez pri interpretaciji podataka vezanih uz kaznena djela motivirana mržnjom. I 1992. najčešće je bilo prijavljivano zastrašivanje (35%); slijede vandalizam (27%), uvrede (19%) i teške uvrede (15%), dok su silovanje i ubojstvo, kao najozbiljniji nasilni delikti iz mržnje, bili rijetki, odnosno rjeđe prijavljivani.

Nekoliko godina poslije ponovno su evidentirani pokazatelji o vrstama kaznenih djela nad manjinskim skupinama u kojima su, osim fizičkog nasilja, ponovo prepoznata i druga kaznena djela poput zastrašivanja i nanošenja imovinske štete. Ogawa (1999) tada je analizirao podatke istraživanja iz FBI-eva izvješća iz 1995., koje je obuhvaćalo 75% populacije Sjedinjenih Američkih Država. Evidentirano je 7947 prijavljenih kaznenih djela motiviranih mržnjom, od kojih je 61% bilo motivirano žrtvinom rasom, a 10% žrtvinom etničkom ili nacionalnom pripadnošću. Kaznena djela motivirana mržnjom uključivala su ne samo fizičko nasilje nego i zastrašivanje, počinjenje štete, uništavanje i vandalizam nad žrtvinom imovinom. Vrlo slični podaci FBI-a (2001) izneseni su i za 1999.; u njima je tada evidentirano sedamnaest mržnjom motiviranih ubojstava. Pritom je godišnje bilo oko 60% prijavljenih kaznenih djela motiviranih mržnjom, ali ne usmjerenih protiv imovine, već protiv osoba, najčešće u obliku zastrašivanja i vrijeđanja. Također je rasa pritom bila najučestalija osnova za činjenje napada motiviranih mržnjom.

Radi uvida u postojanje eventualnih razlika između skupina na manifestnim varijablama, u tablici 5 navedeni su podaci o aritmetičkim sredinama, standardnim devijacijama skupina, F-testu i značajnosti (p). Manifestne varijable »nasilno ili uz prijetnju nasiljem nešto oteo ili pokušao oteti« i »bili fizički napadnuti ili netko prijetio s namjerom fizičkog napada« značajne su na razini značajnosti $p < 0,01$, a varijabla »bili žrtvom džepne krađe« značajna je na razini značajnosti $p < 0,05$.

Tablica 5: Rezultati univarijatne analize varijance u originalnim vrijednostima

Table 5: Results of univariate analysis of variance in original values

	Aritmetička sredina		Standardna devijacija		F	p
	Romi	ostali	Romi	ostali		
ukraden osobni automobil	1,01	1,01	,12	,14	,000	1,000
ukraden auto-radio ili nešto drugo iz auta ili neki dio auta	1,08	1,15	,37	,50	2,559	,110
auto oštećen ili demoliran	1,11	1,18	,42	,51	1,945	,164
ukraden bicikl	1,05	1,04	,24	,26	,158	,691
nasilno ili uz prijetnju nasiljem nešto oteto ili se pokušalo oteti	1,11	1,02	,40	,14	9,081	,003**
bili žrtvom džepne krađe	1,10	1,01	,45	,16	5,519	,019*
doživjeli provalu ili pokušaj provale u Vaš stan/kuću	1,04	1,06	,20	,24	,840	,360
prevareni tj. netko namjerno »prešao« i time nanio financijsku štetu	1,20	1,10	,59	,40	3,543	,061
bili ozlijeđeni u prometnoj nezgodi	1,10	1,05	,45	,32	1,987	,159
bili fizički napadnuti ili netko prijetio s namjerom fizičkog napada	1,26	1,11	,66	,37	8,441	,004**
bili ugroženi seksualnim napadom	1,01	1,03	,12	,22	1,349	,246

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

5. ZAKLJUČAK

Temeljem navedenih pokazatelja nije moguće prihvatiti postavljenu hipotezu kojom se pretpostavljalo da ne postoje razlike u izloženosti (viktimizaciji) pojedinim kaznenim djelima Roma u usporedbi s ostalim istarskim stanovništvom, jer razlike postoje. No s obzirom na relativno niske deskriptivne pokazatelje o izloženosti kaznenim djelima uopće i relativno nisku diskriminativnu moć, diskriminacijskom analizom dobivene funkcije možemo zaključiti da Romi na području Istre nisu u velikoj mjeri izloženiji kaznenim djelima od ostalog stanovništva zbog

svojih specifičnih obilježja kao manjine u Istri. Pretpostavlja se da na viktimizaciju pojedinim kaznenim djelima utječu još neki čimbenici. Između ostalog, upitno je ima li viktimizacija pojedinim kaznenim djelom ovdje obilježja ekstremističkoga kriminaliteta s obzirom na to da ovom prilikom nije ispitivano tko je nad manjinskom skupinom Roma počinio kazneno djelo (ostalo stanovništvo, netko od pripadnika njihove manjine ili netko drugi).

Temeljem navedenih pokazatelja može se zaključiti da na području Istre ne postoje značajni determinatori ekstremističkih delikata u odnosu na romsko stanovništvo, odnosno posredno možemo zaključiti da predrasude i stereotipi ostalog stanovništva Istre nisu toliki da bi se nad romskim stanovništvom činilo kaznena djela. Predrasude o manjinskim skupinama i različitostima općenito na području Istre nisu dio društvene kulture i ne prenose se s generacije na generaciju, kao takve nisu široko rasprostranjene te stoga i nemaju jak utjecaj na negativno ponašanje članova društva.

Navedeno možemo potkrijepiti činjenicom da su etničke manjine znatno izloženije kriminalnim napadima kada se prvi put pojave u dotad etnički homogenom području. Tada ekstremističko nasilje predstavlja otpor društvenim promjenama (Cajner Mraović i Mraović, 2000). To nije slučaj na području Istre jer Romi ondje borave od 15. stoljeća.

Ipak, rezultati ovog rada osvjetljavaju problem veće viktimizacije pojedinim kaznenim djelima Roma kao manjinske skupine u odnosu na ostalo stanovništvo Istre. Iz toga se može zaključiti da je potrebno posvetiti veću pozornost problematici Roma te poticati nadležne na njezino sustavno rješavanje na međunarodnoj, državnoj i posebice lokalnoj razini. Romi kao pripadnici manjinske skupine u Istri, nedovoljno sudjeluju u inicijativama zajednice koje su usmjerene na njihovu dobrobit, što može upućivati na opasnost da ih ostalo stanovništvo u većoj mjeri marginalizira i izolira. Stoga je potrebno ukloniti sve teškoće na putu stvaranja uvjeta za integraciju Roma u Istri.

Sukladno tome zahtijeva se multidisciplinarni i sustavni pristup rješavanju problema na svim područjima. Potrebno je i osmisliti mehanizme zaštite, posebno one vezane uz ljudska prava te suzbijanje diskriminacije i segregacije bilo koje vrste. U tom kontekstu valja biti svjestan činjenice da su Romi koji žive u zemljama tranzicije suočeni s gospodarskim, socijalnim i drugim teškoćama u dodatno otežanom položaju.

LITERATURA

- AKRAP, Anđelko, GELO Jakov i GRIZELJ, Marinko (1998). *Kretanje ukupnog broja stanovnika Republike Hrvatske od popisa stanovništva 1991. g. do 1998. g. i kvantificiranje pojedinih sastavnica*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- BOWLING, Benjamin (1999). *Violent Racism: Victimization, Policing, and Social Context*. Oxford: Oxford University Press.
- CAJNER MRAOVIĆ, Irena i MRAOVIĆ, Ante (2000). »Ekstremističko nasilje: neka temeljna pitanja o fenomenologiji, etiologiji i suzbijanju pojave?«, *Policija i sigurnost*, god. 3-6, br. 9, str. 174–186.
- FBI (2001). *Hate Crime Statistics: Washington, DC*. Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- LEGOVIĆ, Alen (2009). »Manjine u EU-u žrtve su diskriminacije«, u: *Deutsche Welle – Panorama*, 22. 04. 2009, www.dw-world.de/dw/article/0,,4196239,00.html (20. 03. 2010.).
- HUSBAND, Charles (1993). »Racism and Racist Violence: Some Theories and Policy Perspectives«, u: Tore Björge i Rob Witte (ur.). *Racist Violence in Europe*. London: Macmillan, str. 113–127.
- JACOBS, James B. i POTTER, Kimberly (1998). *Hate Crimes: Criminal Law & Identity Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- McDERMOTT, Thomas (1998). »Prava romske djece«, u: *Romi u Hrvatskoj danas: zbornik izlaganja i rasprava: okrugli stol održan 26. i 27. lipnja 1997. godine*. Zagreb: Centar za direktnu zaštitu ljudskih prava, str. 136–140.
- MERINO, Paulina (1998). »Lokalne i međunarodne organizacije u zaštiti prava Roma«, u: *Romi u Hrvatskoj danas: zbornik izlaganja i rasprava: okrugli stol održan 26. i 27. lipnja 1997. godine*. Zagreb: Centar za direktnu zaštitu ljudskih prava, str. 128–130.
- MIETHE, Terence D., STAFFORD, Marc C. i LONG, J. Scott (1987). »Social Differentiation in Criminal Victimization: A Test of Routine Activities/Lifestyle Theories«, *American Sociological Review*, god. 52, br. 2, str. 184–194.
- Vlada Republike Hrvatske (2003). *Nacionalni program za Rome*. Zagreb: [Vlada RH].
- OGAWA, Brian K. (1999). *Color of Justice: Culturally Sensitive Treatment of Minority Crime Victims*. 2nd ed. Boston: Allyn and Bacon.
- PETROVA, Dimitrina (1998). »Problemi Roma naši su osobni problemi i problemi europske civilizacije«, u: *Romi u Hrvatskoj danas: zbornik izlaganja i rasprava: okrugli stol održan 26. i 27. lipnja 1997. godine*. Zagreb: Centar za direktnu zaštitu ljudskih prava, str. 131–135.
- SIEGEL, Max (1983). »Crime and Violence in America: The Victims«, *American Psychologist*, god. 38, br. 12, str. 1267–1273.
- SMITH, Douglas A. i JARJOURA, Roger G. (1988). »Social Structure and Criminal Victimization«, *Journal of Research in Crime and Delinquency*, god. 25, br. 1, str. 27–52.
- ŠUĆUR, Zoran (2005). »Siromaštvo kao sastavnica sociokulturnog identiteta Roma«, u: Maja Štambuk (ur.). *Kako žive hrvatski Romi / How Do Croatian Roma Live*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 133–158.
- ZIDARIĆ, Vinko (1994). »Aktualna pitanja obrazovanja Roma u zemljama članicama Europske unije«, u: Neven Hrvatić (ur.). *Odgovori i izobrazba djece Roma u Hrvatskoj: zbornik radova*. Macinec: Savez udruženja Roma Hrvatske, str. 76–81.
- ZOON, Ina (2002). *Report on obstacles facing the Roma minority of Croatia in accessing different categories of rights and namely citizenship, housing, health and social assistance*. [Strasbourg]: Council of Europe, European Commission.

Mirjana RADETIĆ-PAIĆ

The Exposure of the Roma and the Remaining Istrian Population to Victimization by Criminal Acts

SUMMARY

The aim of this study was to determine whether the Roma (N = 200) as a minority group in Istria were more exposed to criminal acts (more victimised) than the remaining Istrian population (N = 200) in the observed period. It was assumed that the Roma were more exposed to criminal acts than the remaining Istrian population because of the fact that they were members of a minority group with a specific lifestyle and culture in Istria, who are significantly exposed to prejudices, resistance, marginalization and isolation. In data processing, the χ^2 test and the discriminatory analysis were used, along with the calculation of marginal frequencies on all observed variables. The contribution of this paper is that it illuminates the larger problem of the Roma as a specific minority group's exposure to certain criminal acts compared to the rest of the population. It is therefore necessary to devote more attention to Roma issues, and to encourage those in power systematically to solve the same at the international, national and local level in particular, and also to find the mechanisms for protection of human rights and suppression of discrimination and segregation of any kind.

KEY WORDS: victimization, minority, Istria, Roma, population of Istria, extremism

Mirjana RADETIĆ-PAIĆ

Risque de victimisation de la population rom et autre en Istrie dans le cadre des délits pénaux

RÉSUMÉ

L'objectif de cette étude est de vérifier si les Roms (N = 200), en tant que minorité nationale en Istrie, ont été, au cours d'une période déterminée, davantage sujets (victimisés) à certains délits pénaux que d'autres groupes de population (N = 200). Cette prémisse découle précisément du fait de leur appartenance à un groupe minoritaire présentant une culture et un style de vie singuliers sur le territoire istrien, ce qui les expose plus fréquemment aux phénomènes de préjugés, de résistance, de marginalisation et d'isolement. S'agissant du traitement des données, parallèlement au calcul des fréquences marginales en fonction de l'ensemble des variables observées, il a été procédé à l'application du test du χ^2 et à l'analyse discriminante. L'article met en exergue la problématique du plus grand risque d'exposition à des délits pénaux déterminés auquel les Roms sont sujets en tant que minorité spécifique par rapport aux autres groupes de populations établis en Istrie. Il importe, dès lors, de prêter une attention majeure à la problématique rom et d'inciter les instances compétentes à engager une procédure de résolution systématique de celle-ci aux plans international, national et, plus particulièrement, local. Il convient, en outre, de mettre au point des mécanismes de protection spécifiques aux droits de l'homme et d'éradication de toutes les formes de discrimination et de ségrégation.

MOTS CLÉS : victimisation, minorité, Istrie, Roms, population d'Istrie, extrémisme